Mért szemedben a bánat
a fájdalom
mért szemed e rettenete?
Közelg az éj, a viharos éjhez nagy szívünk legyen!
A nagy gladiátor velünk van.
Sérthetetlen
győzhetetlen
az élen megyen.
Nem érzed, hogy perzsel meleg, erős, örök lehellete?!

Fordította: Lőrinc Péter

Kukac Márton

Mutatvány a szerző „Vásár" c. sajtó alatt lévő elbeszélés kötetéből.

Hiába imádkozott annyit Kukac Márton, a rétvégi tanyásgazda, a kapzsiság ördögét nem tudta magából kiűzni.

Órákkal előbb kelt, a környékbeli parasztgazdáknál és még alig pitymallott, már a düllőutak mentén legeltette birkáit. Kérges, nagy kezeit összekulcsolva szorongatta ócska sipkáját és imádkozott. Imádkozott mormolva, félhangon, majd egész kiáltozásba csapott át a jejveszékelő imádsága. Kopasz fején a bőr egészen megbarnult, mert a szeles, hűvös hajnali levegőben, meg napközben is sokszor vette le fejéről a sipkát, ha harangszót hallott. Igen-igen sokat imádkozott őkelme. A rózsafüzért még a hajnali legeltetésnél is elővette — mindig magánál hordta — s a virradat százegy imádság elmondása után találta meg a vetések között.

A düllőutak mentén aztán imaközben ráengedte birkáit az idegen vetésre. Mindenütt haraptak egy-egy falást a jószágok s jóllaktak úgy, hogy a gazdájukét nemigen fogyasztották.

A szomszédok csak a fejüket csóválták, de az istenes Kukacnak nem mertek szólni, mert az átkot is olyan könnyen szórta a szája, mint az imádságot. S aztán óvatos volt Kukac, nem tett nagyobb kárt egy helyen.

Csak ha indulata elragadta, viselkedett meggondolatlanul, félelmesen. Egyszer egy szép nagy, már folyató üszőborjúJának egyetlen ökölcsapással betörte az oldalbordáit, mert befalt egy tucat alig tipegő kiscsirkét, úgy hogy le kellett vágni az állatot.

Kukac a munkából is kivette részét, mikor nekifogott. Dolgozott mindig és dolgoztatott. Sovány földje volt a közeli Szikes-pusztán túl. Amikor a rétvégi járási legelőt fölparcellázták, Kukac eladta régi földjét és a feleségéét Téglás község belső földjén az ugarokban és mégegyszer annyit vett itt a járásban, 20 éves lefizetésre. Jó pár láncot bérelt is Szikes-puszta főbérlőjétől.

A volt legelő jól termett, az árendás föld is kifizetődött. A háborús árugrálás is bevágott, megkönnyítette adóssága kifizetését. Míg önmagukat kevésbé szörnyen hajszoló szomszédai alig mentek valamire, megszedte magát az egykori kisparaszt. De fukarsága és kapzsisága ettől kelt életre igazán. Vallásossága is, ahogy az ember idősödött és tollasodott, úgy fokozódott. Titok volt, hogy tudta olyan kövekezetesen összeegyeztetni szertartásos, túlzó vallásosságát a mindig éber, kapzsi ösztönével.

— Mindig imádkozni és mindig dolgozni, hogy elűzzük a gonoszt, — mondta Kukac kenetteljesen annak, aki azt találta kérdezni:

— Keed sose fárad el, Marci bácsi?

Mély, sötét szemeiben parancsoló indulat lappangott, de izmaiban meg ezerévekóta paraszt őseinek szívóssága rejlett.

— Krisztus álljon meg, csak annyit csinálj, mint én, — mondta részesének s az kínlódva és fejét csóválva igyekezett kasza, kapa mellett lépést tartani vele.

Úgy hajszolta magát, mintha attól félt volna, hogy lekésik valahonnan. Iszonyú munkairamában még a rendes alvásról is leszokott.

Fiát, Antalt, szűcsmesterségre taníttatta; vézna, gyönge gyerek volt, sokat verte az apja, de nem való volt parasztnak. Lányát, Tecát és feleségét úgy hajszolta, mint önmagát. A kicsattanó pirospozsgás lányt egy nem messze lakó tanyásparaszt, Salátás Gábor fiának, Mátyásnak szánta. Salátás gazdával már többször beszélgettek erről a hosszú úton, templombamenet. (Szikes pusztán volt temploma legközelebb, a szomszéd járásban, jó másfélórányira gyalog. Urasági birtok volt valaha Szikespuszta, azért volt temploma.)

Együtt katonáskodott Kukac Márton Salátással, de akkor még nem cimboráskodtak össze, mert Salátásnak több földje volt. De most már Kukac beérte, sőt túlhaladta. Úgy gondolták, nyélbeütik gyerekeik házasságát, mihelyt a legény leszolgálta katonaidejét. Mikor szabadságon volt, már táncoltatta is Kukac lányát a csárdabeli bálon a fiatal Salátás.

Eleinte csak a két gazda beszélgetett a dologról, de később szóbahozta Kukac az asztalnál is, ha már a béres fölkelt és elment. Nem beszélt Kukac a béres előtt, nem szívelte. Komiszfajta siheder volt ez a béres. Tatár Mihály volt a neve és hitetlen, mint egy kutyafejű tatár — mondta róla Kukac gazda. De jól dolgozott, ezért tűrte. Rég nem akadt már ilyen jó dolgos szolgalegénye. Keveset beszélt, de égett a kezében a munka. Az asztalnál nagy kelletlen csak keresztet vetett, de azon az árva keresztvetésen kívül, ugyan nem sokat látták ájtatoskodni. Igaz, nem is káromkodott. De a nyakát kevélyen megszegte, összehúzta a sárgás szemét és mindig előbb fölkelt az asztaltól, valami munkát keresve ürügyül s lehetőleg később is ült le az asztalhoz, hogy ne kelljen résztvennie Kukacék nagy ájtatoskodásában.

— Mihály, gyere már! — Kétszer is szólította a gazdáné, mire asztalhoz telepedett.

Kukac, ha a hajnali ébresztőt, vagy délben, este az Úrangyalát verselték a szikespusztai harangok, lekapta sipkáját és sápadt alázattal imádkozott. Délben is a nagy diófa mellett a kecskelábú asztal mellé térdelt s lehajtott, síma, kopasz fején világított az izzadtság és a fényáradat.

A szeme se rebbent, ha imádkozott, de ebédközben éles szemmel nézte, ki mennyit szed a tányérjába. Nagy kapzsiságában kivette volna saját szájából is a falatot. S ha kis haszon kínálkozott, nem nézte más tulajdonát s keresztény felebarátját se.

— A jó istenkém áldja meg, csak ha utólértem őket, — mondta nagy sóhajtozva, mikór a harmadik tanyánál egy szökött méhrajt a fonott gyékénykaptárba fogott be. — Megszökött egy raj méhém, — s vitte haza nagy fohászok között. Pedig a szolgalegény mondta neki, hogy a Fényszarusi paskomja szélében a gledicsre telepedett egy raj méh. Kukac gondolta, úgysem ért más a méhekhez a környéken, s neki egy család méhjével több lesz. Hát elhozta magáénak vallva.

Ha a zsidó boltba ment ruhafélét vásárolni, a vásár megtörténte után mindig egy sort imádkozott külön könyörgéssel.

— Uramjézus, bocsásd meg, hogy a zsidóknak vittem a krajcáraimat, pedig téged ők juttattak körösztfára . . .

De azért csak a zsidó boltba járt vásárolni, mert szivélyes, rendes öregember volt a szakállas zsidó kereskedő és ami a fő, olcsóbban lehetett nála vásárolni és igen rendes választék volt nála árúkban. Igy tehát nem ment a gőgös és silányabb portékájú keresztény felebarátjához.

Valami szokatlan esemény zavarta meg konokhitű életét. Észrevette, hogy feleségét, a keményfájú hallgatag asszonyt valami bántja. Mintha nyelve hegyén volna valami, amit nem merkimondani. Néha könnyes szemekkel lepte meg az asszonyt. Éjjelente álmatlanul forgolódott s többször fölkelt imádkozni, amit azelőtt nem tett meg. Az ebhitű Pásztás Gazsi lánya lévén, azelőtt csak férje példájára, a családi békesség miatt ájtatoskodott.

Kint aludtak a gangban. Egyszer megszólalt az ember.

— Mért nem alszol Mári? Hosszú ideje figyellek . . .

— Nem birok aludni . . .

— Valami bajod van? — Az orvosra gondolt Kukac és félt a tengersok kiadástól.

— Nincs bajom, csak úgy a lányunk jövőjin töprenkedek . . .

— Mért töprenkedsz rajta — mondta magabiztosan — majd eligazítjuk a jóisten segítésében a Salátás szomszéddal.

— Éppen ez az . . a Salátás — bökte ki az asszony. — Éppen az . . .

— Mi van vele?

— Nem köll a Tecának — azt mondja . . . nem szereti . . .

— No hiszen, nagyon kérdezgettek minket is a szeretemről... Megnézték, hogy összevalók vagyunk-e . . . van-e egy kis valóságunk, aztán összeadtak. — Tán valaki más kerülgeti?

— Hát kerülgetni kerülgeti, — rettent meg az asszony. — Éppen ez az . . .

— Hát mi?

— Hogy más köll a Tecának és azt már szereti

— Aztán van-e valamije? Szorgalmas-e?

— Szorgalmasnak igen szorgalmas . . deee — s elhúzta a hangját.

— No . . .

— Nagyon szegény.

— Mégis mije van?

— Csak a két keze . . . de szorgalmas ember.

— Leütöm a derekát, ha a lányom kerülgeti! . . .

— Ez a baj . . . Nem hajtanak a jó szóra . . . ő is kerülgeti a Tecát, meg a Tecánk is őtet . . .

— Minek hagytad, ha tudtad . . .

— Soká nem tudtam . . . Én már nem tehetek ellene . . . nagyon kedvelik egymást a bolondok . . .

— A kutya egye meg a lelkit! Nem akarok tudni róla! Érted?

Elhallgatott. De új gondolat szállt agyába, mert megszólalt.

— Abból meg baj lehet, ha nagyon kedvelik egymást . . . még majd össze szerelmeskednek, aztán elmehetünk!

— El ám . . . el . . . éppen ez a baj . . .

Az ember fölütötte fejét a sötétben. Nem szokta a felesége ilyen hosszasan tárgyalni ügyes-bajos dolgaikat.

— Te, beszélj! Valamit tudsz! . . .

— Hát a Tecát férjhöz köllene adni nemsokára, hogy kevesebb bajunk legyen vele . . .

Egész éjjel kóválygott valami a Kukac fejében. De nem világosodott meg előtte semmi.

Őszvégi vasárnapra virradt.

Reggel elment a lány a misére, Szikespusztára.

Az apját mintha valami visszatartotta volna. Egyre az asszony huza-vona beszédje járt az eszében.

Behívta feleségét a szobába.

— Nézd, nekem beszélj, valami van . . .

Sírva mondta el az asszony: hogy nemrég megtudott valamit: Teca megszerette azt a fekete pofájú Mihályt, a szolgalegényüket és áldott állapotban van tőle, úgy félidős lehet . . Már dolgozni se lehet együtt evvel a cselédnépséggel . . .

Kukac Márton kimeredt szeme elé tűzkarikák ugrottak. Hörgött. Nyögve hajtogatta:

— Krisztus bocsásd meg, bocsásd meg . . .

Fölkapta meggyfabotját és berontott az istállóba, hol Mihály heverészett a magas priccsen.

Ellátta már a jószágokat, fölsöpörte az udvart, meg is tisztálkodott s fölkapaszkodott alvóhelyére és lepihent.

Ráordított Kukac:

— Te utolsó, hogy merted a lányomat . . . Akadozva, vastagon jöttek belőle a szavak, alig fértek ki a torkán.

— Tisztességes szándékom van — mondta csendesen a legény, hogy kikerülje az összetűzést. Lejött a priccsről.

De Kukac nem egyezkedni jött.

— Szolginc, vedd a sáterfádat, takarodj a tanyámról! — És a bottal kifelé mutatott.

— Nem küldhet így el keed, — lobbant föl a dac a legényben — nekem még jár valami, ha nem is telt ki az esztendő.

— Takarodj a szemem elől! Ha keresnivalód van, vidd törvényre! Én is ott leszek. Csúffá tetted a lányomat!

— Szeretjük egymást, tudja meg keed . . .

— Szeresd a pulit! . . . majd megtanítom én a Tecát is . . . Kifelé, szolginc!

A gazda bőszen hadonászott meggyfabotjával.

— Ez a keed vallásossága! Igy ordebázik? De annak a botnak két vége van ám . . . Csak azért nem fordítom meg, — mondta közelebb lépve, sötéten a legény — mert a Tecát szeretem. Különben vigyázzon — a többit elmorogta fogai közt. Kis batyúját, csizmáját lehozta a priccsről, hóna alá kapta és elment. A kalapját is csak az öregasszony felé bökte meg egy kicsit.

Kukac sötét arccal járta a tanya udvarát. Fújt, mint bika, ha bőszült. A paskomból egyre nézte, mikor ér haza a lánya. Imádkozott néha, majd meg a verejtékét törölgette. Szemeiben valami őrületes láng lobogott.

— Győjjön keed, itt a früstök, — szólitotta néha nyugtalan asszonya. De nem is hallgatott rá az ember.

A lány békélt lélekkel, szép, erős, már telt testét riszálva, vastag ünneplőruhájában kipirulva jött a templomból. Zsebkendőjét és az imakönyvet a kezében hozta.

— Dícsértessék . . . Misémben részeltesse az Úristen — mondta hogy beért. Csak anyja rebegett ámen és mindenre figyelve a kiskonyhába ment.

Apja vérbenforgó szemekkel, szinte állati dühhel meredt a lányra.

— Még úgy jössz, mint valami tiszta lány?! Te! . . és fatytyút hordozol! — Már emelte nehéz öklét.

— Édesanyám! — sikoltotta a lány és az istállón túli kiskonyha felé szaladt. Menekült, de tehetetlenül botladozva, tudta, hogy már minden rosszra fordult.

Kukac lánya után rohant és az istállóajtónál beérte.

— Hát azt hiszed, köllesz így Salátás Matyinak? . . . Világcsúfja leszöl . . .

Szörnyű félelmében Teca nem tudott hazudni.

— Nem is köll nekem a tejfölösfejű . . . Nekem a Mihály köll, ezt szeretem!

Ez a kódisfajta köll neked?! Még ezt mered mondani?!

Úgy elöntötte Kukac Mártont a méreg, hogy nem látott, nem hallott.

— Ezért nyűstölöm magam? — Szeme kimeredt és a kezeügyébe eső vasvillát a sikoltozva menekülő lány hátába vágta

*

Teca nem halt meg mindjárt. Három napig hányta a vért, sikoltozott eszméletlen, míg nagynehezen kiadta lelkét. Világos perceiben egyre Mihályt hítta, elűzött szeretőjét. De nem engedték betegágyához.

Temetésén már nem volt ott az apja, elvitték a csendőrök.

Laták István

Olvasd
és terjeszd
a jugoszláviai
magyar dolgozók folyóiratát
a „HID"-at!